



# **PODUPIRANJE TRANZICIJA PREMA ODRŽIVOSTI U OKVIRU EUROPSKOG ZELENOG PLANA POMOĆU KOHEZIJSKE POLITIKE**

Priručnik za nacionalne i regionalne tvorce politika

Rukopis dovršen u studenom 2020.

Europska komisija nije odgovorna za bilo kakve posljedice koje proizlaze iz ponovne uporabe ove publikacije.

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2021.

© Europska unija, 2021.



Politika ponovne uporabe dokumenata Europske komisije uređena je na temelju Odluke Komisije 2011/833/EU od 12. prosinca 2011. o ponovnoj uporabi dokumenata Komisije (SL L 330, 14.12.2011., str. 39.).

Osim ako je navedeno drukčije, ponovna uporaba ovog dokumenta dopuštena je u skladu s licencijom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znači da je ponovna uporaba dopuštena uz navođenje relevantnih podataka i svih izmjena.

Za svaku uporabu ili reprodukciju elemenata koji nisu u vlasništvu Europske unije možda će biti potrebno zatražiti dopuštenje izravno od odgovarajućih nositelja prava.

Print ISBN 978-92-76-30198-1 doi:10.2776/524 KN-01-20-720-HR-C  
PDF ISBN 978-92-76-30163-9 doi:10.2776/271274 KN-01-20-720-HR-N

# Sadržaj

1.	Što sadržava ovaj priručnik.....	2
2.	Tranzicije prema održivosti, regije i kohezijska politika.....	3
3.	Razvoj vizije za održivu budućnost.....	5
4.	Upravljanje tranzicijama.....	7
5.	Potpoma inovacijama.....	10
6.	Potpoma uvođenju i postupnom ukidanju rješenja.....	13
7.	Potpoma pravednoj tranziciji .....	14
8.	Teritorijalni pristupi.....	16
9.	Uključivanje održivosti u programe i projekte .....	18
10.	Ukratko: program za preobrazbu prilagođen različitim polazišnim točkama .....	20

# 1. Što sadržava ovaj priručnik

Europski zeleni plan <sup>(1)</sup> dio je strategije EU-a kojom se nastoje prilagoditi gospodarstvo i društvo radi zdravog planeta. U njemu se zagovara politika čiji su ciljevi klimatska neutralnost i kružno gospodarstvo. To se u osnovi odnosi na koncept „tranzicija prema održivosti”, koje se tumače kao dugoročne preobrazbe društvenih sustava prema održivijim oblicima proizvodnje i potrošnje, koji se već godinama promiče u raspravama EU-a.

Ovaj je priručnik pokušaj prenošenja takvog pristupa u praksu, u obliku konkretnih mjera, metodologija i koraka koji se mogu provoditi u kontekstu kohezijske politike EU-a. U njemu se nastoji utvrditi kako kohezijska politika može poduprijeti tranzicije prema održivosti u planiranju i provedbi partnerskih sporazuma i programa davanjem prioriteta u pristupu dostupnoj potpori u razdoblju financiranja 2021.–2027. za lakšu tranziciju prema klimatski neutralnom, zelenom i kružnom gospodarstvu. Sastoji se od instrumenata i pitanja koji usmjeravaju strateška promišljanja i pomažu u ostvarenju ambicioznih ciljeva europskog zelenog plana u okviru buduće kohezijske politike.

Priručnik je namijenjen prvenstveno programskim i upravljačkim tijelima na nacionalnoj i regionalnoj razini. I mnogi su drugi dionici uključeni u provedbu mjera, ali upravljačka tijela mogu iskoristiti kohezijsku politiku da bi potaknula promjene potrebne za tranziciju te razviti opći okvir koji će biti dovoljno fleksibilan da bi se ostavio prostor za lokalne strategije, djelovanja i uvjete.

Nakon navođenja načina na koje kohezijska politika EU-a može pomoći regijama u upravljanju tranzicijama prema održivosti (2. poglavlje), u priručniku se prvo razmatra oblikovanje strateške vizije (3. poglavlje). Zatim se promatra upravljanje tranzicijama prema održivosti, pri čemu se ističu relevantni dionici, politike i institucije koji čine širi kontekst provedbe kohezijske politike (4. poglavlje). Nadalje, detaljnije se opisuje kako kohezijska politika može pridonijeti tranzicijama putem ulaganja u inovacije (5. poglavlje), uvođenja održivih rješenja (6. poglavlje) i osiguravanja pravedne tranzicije (7. poglavlje). Pozornost se posvećuje i tome kako teritorijalne strategije kao tipični alati kohezijske politike mogu pridonijeti tranzicijama prema održivosti (8. poglavlje). Na kraju se usmjeravamo na odabir projekata i mjere kojima se mogu ublažiti negativni učinci financiranja na okoliš te na praćenje i ocjenjivanje doprinosa kohezijske politike tranzicijama prema održivosti (9. poglavlje).

Ovaj dokument sadržava glavne poruke iz iscrpnijeg izvješća izrađenog za Glavnu upravu za regionalnu i urbanu politiku Europske komisije <sup>(2)</sup>. Dulja verzija izvješća obuhvaća nekoliko studija slučaja, pozitivne primjere, poveznice s konkretnim inicijativama u području politike EU-a i detaljnije informacije o različitim alatima koji se navode u ovom dokumentu.

<sup>(1)</sup> [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_hr](https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hr)

<sup>(2)</sup> [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/en/information/publications/reports/2020/](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2020/)

## 2. Tranzicije prema održivosti, regije i kohezijska politika

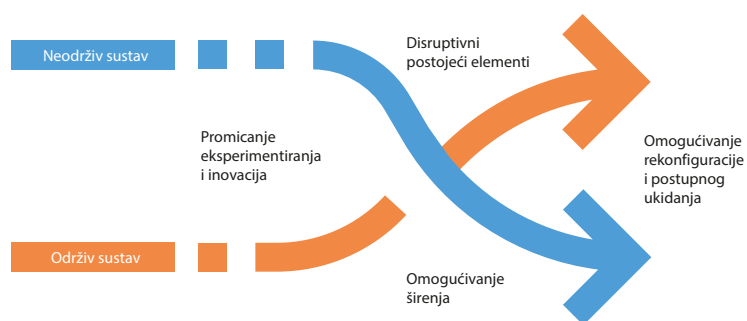
Politike EU-a pridonijele su znatnom poboljšanju stanja okoliša u Europi, ali za rješavanje određenih problema, kao što su oni povezani s klimatskim promjenama, biološkom raznolikošću i iskorištavanjem resursa, nisu dovoljne samo politike zaštite okoliša. Za to su potrebne sustavne promjene neodrživih sustava proizvodnje i potrošnje. Preduvjet za to je temeljita preobrazba velikih društveno-tehničkih sustava, uključujući promjene u pogledu tehnologija, infrastrukture, zakonodavstva, tržišta, navika itd. Tranzicije prema održivosti mogu se tumačiti kao dugoročne preobrazbe takvih sustava u održive oblike proizvodnje i potrošnje <sup>(3)</sup>.

Europska unija postavila je ambiciozne ciljeve prema kojima će se usmjeravati promjene, prvenstveno u pogledu klimatskih promjena i kružnog gospodarstva. U prosincu 2019. u okviru europskog zelenog plana utvrđen je novi ambiciozan program prema kojemu se do 2050. namjerava postići klimatski neutralna Europa u kojoj rast ne ovisi o iskorištavanju resursa.

Gospodarstva i društva neprekidno se mijenjaju, no, da bi se ostvarili održivi rezultati, tranziciju je potrebno usmjeravati i njome upravljati. Javne politike mogu biti potpora za nova rješenja koja omogućuju tranzicije prema održivosti te umanjiti otpor dionika koji žele zadržati *status quo* i štite svoje osobne interese. Akademski stručnjaci opisuju tranzicije kao destabilizaciju ili sustavnu preobrazbu postojećih neodrživih „režima” uslijed pojave novih, održivih „niša”.

Na idealiziranoj krivulji tranzicija prema održivosti mogu se izdvojiti tri osnovna procesa: inovacija (pojava), sveobuhvatna provedba održivih rješenja (širenje) i rekonfiguracija sustava (uz osiguravanje pravedne tranzicije).

### X-krivulja tranzicija <sup>(4)</sup>



U tom procesu važnu ulogu imaju regije. One služe kao izvorište novih tehnoloških i društvenih rješenja. Regije uz to pridonose ciljevima EU-a i pojedinih država time što usvajaju postojeća tehnološka, gospodarska i društvena rješenja i prilagođavaju ih lokalnom kontekstu. Regije moraju pridonositi i postupnom napuštanju neodrživih rješenja ukidanjem potpore za takve tehnologije i prakse. Naposljetku, regije trebaju osigurati da se rekonfiguracija odvija na pravedan i pošten način te izbjeći negativne učinke tranzicije na regionalni razvoj i dobrobit.

Kohezijska politika važan je instrument tranzicija prema održivosti iz nekoliko razloga. Njome se osigurava dobar dio financijskih sredstava za regije i ona sadržava komponentu izgradnje kapaciteta, čime se područja podupiru u smislu financijskih sredstava i upravljanja provedbom. Njezina je okosnica

<sup>(3)</sup> <https://www.eea.europa.eu/hr>

<sup>(4)</sup> Preuzeto iz: EEA, *Sustainability transitions: policy and practice* (Tranzicije prema održivosti: politika i praksa), Kopenhagen, 2019.



partnerstvo s relevantnim dionicima i širok, integrirani pogled na regionalni razvoj. Lokalizirana je i time omogućuje provedbu tranzicija na odgovarajućoj razini, prilagođenu određenom području, te povezuje tranzicije s drugim razinama upravljanja.

### **Pandemija bolesti COVID-19 i zeleni oporavak**

Učinci pandemije koja je obilježila 2020. pogađaju sve države članice EU-a, kao i ostatak svijeta. Stopa nezaposlenosti vrtoglavo raste i dovodi se u pitanje ekonomski opstanak stanovništva. Nakon brze reakcije vlada, pozornost je preusmjerena na oporavak, među ostalim, na razini EU-a. Osim VFO-a za razdoblje 2021.–2027., države članice EU-a postigle su dogovor i u pogledu ambicioznog financijskog paketa namijenjenog ublažavanju učinaka pandemije koji obuhvaća bespovratna sredstva i zajmove ukupne vrijednosti 750 milijardi EUR. Time se ukupna financijska potpora za države članice u nadolazećim godinama povećava na više od 1800 milijardi EUR. Dio potpore osigurat će se novim Mehanizmom za oporavak i otpornost, koji će se provoditi istodobno s kohezijskom politikom i drugim instrumentima potpore EU-a.

Ponovno pokretanje gospodarstava možda neće dovesti do povratka na prijašnje stanje. Krizom uzrokovanom bolešću COVID-19 do izražaja je došla potreba za boljim razumijevanjem i ugrađivanjem sustavnog pristupa u našu politiku i okvire upravljanja. Razumijevanje poveznica između proizvodnih lanaca opskrbe, biološke raznolikosti, klime, uništavanja ekosustava, onečišćenja, zdravlja, poljoprivredno-prehrambenih sustava te održivosti i otpornosti našeg društveno-ekonomskog modela nužan je preduvjet za razvoj plana oporavka, koji će biti djelotvoran i kratkoročno i dugoročno.

Valja uzeti u obzir i učinke na opće upravljanje tranzicijama. Unatoč mogućem pritisku da se postave kratkoročni ciljevi za rješavanje neposrednih problema, što bi moglo dovesti do podupiranja tehnologija i sredstava koji će se kasnije napustiti, tvorcima politika mogu osigurati financiranje sektora i tehnologija koji pridonose tranzicijama prema održivosti. To se može postići, primjerice, tako da potpora bude uvjetovana okolišnom učinkovitošću, tako da se neodrživi sektori i tehnologije financiraju samo kada nisu dostupne prikladne alternative ili tako da se prijeđe s neodrživih tehnologija i sektora na one koji istu uslugu pružaju na održiv način (kao što su obnovljiva energija ili električna vozila).

Gospodarska kriza donijela je određene pozitivne učinke na okoliš, među ostalim, smanjenje onečišćenja zraka i emisija stakleničkih plinova. Bez intervencija politike te bi promjene mogle nestati s oporavkom gospodarstva. Međutim, tvorcima politika imaju priliku pobrinuti se da neke od tih promjena postanu trajne.

Prelazak s gospodarskog sustava koji se temelji na optimizaciji na sustav koji je fleksibilan i otporan dolazi u pravom trenutku. Ova je kriza dobra prilika za uvođenje promjena u područjima koja su manje otporna na promjene. Primjerice, zahvaljujući privremenom smanjenju potražnje za motoriziranim urbanim prijevozom, mogao bi se smanjiti prostor za automobile i povećati prostor za nemotorizirane oblike prijevoza, npr. obilježavanjem biciklističkih staza. Države su zbog pandemije prisiljene i uvesti opsežne promjene u ponašanja i navike (npr. rad na daljinu, učenje putem interneta i e-zdravstvo). Stečeno iskustvo može poslužiti kao podloga za promicanje održivih promjena navika u budućnosti.

Zbog promijenjenih gospodarskih i socijalnih uvjeta i prioriteta politike, kriza pruža tvorcima politika priliku da provedu stvarnu reformu. S druge strane, države bi, uslijed nesigurnosti uzrokovane krizom, mogle biti manje spremne na provođenje tranzicija zbog nesigurnosti njihova ishoda.

Iako je ovaj priručnik izričito usmjeren na kohezijsku politiku, može se primijeniti i za usmjeravanje novih instrumenata za oporavak da bi podupirali tranzicije prema održivosti.

## 3. Razvoj vizije za održivu budućnost

Sustavni problemi u pogledu održivosti ne mogu se rješavati postupnim promjenama, kojima se postojeće sustave samo nastoji učiniti učinkovitijima. Za to je potrebna preobrazba društveno-ekonomskih sustava koji uzrokuju uništavanje okoliša (npr. prehrambenih sustava, energetske sustava, sustava mobilnosti). Takva se preobrazba treba temeljiti na strategiji čija vizija sadržava ambiciozne dugoročne ciljeve.

Prvi je korak u tom procesu istinsko razumijevanje sustava kojima je potrebna preobrazba. Mapiranjem sustava može se otkriti kako ti sustavi uzrokuju uništavanje okoliša i kako bi mogli odolijevati promjenama. Novija politika EU-a pokazala je da je, umjesto utvrđivanja ciljeva usmjerenih isključivo na okolišna pitanja, došlo do pomaka prema sustavnoj preobrazbi, primjerice, u području energetske unije, akcijskog plana za kružno gospodarstvo ili strategije „od polja do stola”.

Nakon mapiranja sustava, moguć je razvoj vizije i strategije. To uključuje oblikovanje vizije, njezinu operacionalizaciju kao skup ciljeva te utvrđivanje načina za postizanje tih ciljeva i njihovo prenošenje u usklađeno djelovanje.

Ne kreću sve države članice i regije s istih polazišnih točaka u tom procesu. Neke se regije mogu osloniti na već razvijene vizije (ponekad i na nacionalnoj razini) kojima se uspostavljaju poželjni srednjoročni ili dugoročni ishodi i pripadajući ciljevi. Neke pak nemaju toliko razrađene vizije. U takvim se slučajevima za utvrđivanje strateške vizije tranzicija prema održivosti mogu upotrijebiti nacionalni i regionalni razvojni planovi izrađeni u svrhu pristupa fondovima kohezijske politike. Upravljačka tijela mogu razmotriti i upotrebu sredstava kohezijske politike za razvoj strategija i okvira planiranja koji još nisu utvrđeni, kao što su strategije i okviri za prilagođavanje klimatskim promjenama ili kružno gospodarstvo.

### Načela dobre prakse

#### 1. Izrada pregleda opskrbnih sustava (npr. prehrambeni sustav, energetske sustav, sustav mobilnosti):

- a. određivanje prostornih, vremenskih i tematskih granica sustava (npr. emisije CO<sub>2</sub> koje potječu od prometa u jednom gradu u razdoblju od proteklih nekoliko desetljeća)
- b. izrada nacrtu elemenata i pokretača određene potrebe koju sustav ispunjava (npr. mobilnost potrebna za odlazak u trgovine, putovanje na posao, slobodno vrijeme itd.) i konteksta koji utječe na tu potrebu (npr. širenje gradskih područja)
- c. izrada nacrtu dostupnih tehnologija i sredstava za ispunjavanje tih potreba, uključujući režim s općim rješenjima (npr. privatni automobil s motorom s unutarnjim izgaranjem, električna vozila, javni autobusni prijevoz, bicikli itd.) i ciljana rješenja za ispunjavanje potreba određenih niša (npr. dijeljenje automobila)
- d. izrada nacrtu elemenata režima koji utječu na dostupne mogućnosti ispunjavanja potreba, osobito u pogledu kulturnih normi, praksi ponašanja, infrastruktura, zakonodavstva i politike, tržišnih pravila itd. (npr. automobili kao statusni simboli, trošarine na gorivo, zone niskih emisija, cestovna infrastruktura, parkirališna infrastruktura itd.), uključujući postojeće strukture i potencijalne promjene tih struktura
- e. utvrđivanje utjecaja općih i ciljanih tehnologija i sredstava na gospodarstvo, društvo i okoliš (npr. radna mjesta, emisije u zrak i vodu, iskorištavanje resursa)

- f. utvrđivanje aktera koji imaju interes u općim ili ciljanim rješenjima, uključujući njihove interese, vrste i količine sredstava za ispunjavanje tih interesa, poveznice s drugim akterima i sposobnosti utjecaja na zakonodavni i politički kontekst, javnu raspravu, tehnološki razvoj i druge uvjete koji oblikuju procese tranzicije
- g. utvrđivanje šireg konteksta i megatrendova koji čine okvir režima i mogu utjecati na njega (npr. cijene goriva u svijetu, geopolitika, globalni sporazumi o zaštiti okoliša, umjetna inteligencija)
- h. prepoznavanje vanjskih sila i pritisaka koji utječu na opskrbne sustave (npr. megatrendovi i remetilačke sile).

2. Razvijanje **vizije** uvođenjem participativnog procesa da bi se ustanovile ambicije za odgovarajuće opskrbne sustave (npr. poštenje, pristupačnost, održivost, inovativnost, sigurnost, zdravlje, pravednost, pravičnost, otpornost, uspješnost).

3. Pretvaranje vizija u **općenite i konkretne ciljeve** te utvrđivanje mogućih **načina njihova ostvarenja** kombinacijom participativnih procesa, analitičkih metoda (npr. modeliranje) i političkih procesa. Potrebno je uzeti u obzir sljedeće:

- a. dostupna tehnološka, bihevioralna i druga rješenja
- b. regionalni potencijal
- c. potencijalnu otpornost na promjene
- d. megatrendove.

4. Izrada **strateškog i akcijskog plana** u okviru participativnog i političkog procesa, uzimajući u obzir analitičke podatke. Potrebno je uključiti pojedinosti o sljedećim elementima:

- a. koordinacijskim i organizacijskim strukturama
- b. sveukupnom proračunu i ljudskim resursima potrebnima za provedbu te izvorima financiranja
- c. glavnim instrumentima politike koji će biti upotrijebljeni
- d. konkretnom djelovanju koje treba poduzeti, uključujući nužna financijska sredstva, nadležnu službu, osobu ili organizaciju i rokove
- e. provedbi postupka praćenja i preispitivanja.



## 4. Upravljanje tranzicijama

Da bi tranzicije prema održivosti dovele do željenih dugoročnih ciljeva u složenim i nesigurnim uvjetima, njima treba proaktivno upravljati. Za to je potreban širok skup institucija, dionika i politika.

Pripadajući politički kontekst sastoji se od inovativnih instrumenata politike, instrumenata okolišne i sektorske politike kojima se podupire uvođenje novih rješenja i izbjegava ovisnost, instrumenata politike za pravednu tranziciju, uključujući tržište rada, socijalne i obrazovne intervencije, politike poslovnog razvoja i redistribucije te komunikacijskih instrumenata za povećanje potpore za tranziciju. Na slici u nastavku prikazana je složenost takvih kombinacija politika.

### Kombinacije politika za tranzicije prema održivosti <sup>(5)</sup>



Upravljačka tijela u najboljem će slučaju imati ograničenu kontrolu nad tim politikama, ali kohezijska politika i dalje može biti pokretač promjena ako je usmjerena na suočavanje s izazovima tranzicija prema održivosti:

- » Budući da se učinci sustavnih promjena ne mogu u potpunosti predvidjeti, pri upravljanju tranzicijama mora se **uzeti u obzir neizvjesnost i u njega uključiti dublje razmatranje činjenica**. Kohezijska politika omogućuje preispitivanje u obliku izrade novih programa svakih sedam godina i preispitivanja u sredini programskog razdoblja. Čak i nakon donošenja sporazuma o partnerstvu i programâ, promjene se mogu uvažavati tijekom čitavog postupka provedbe kohezijske politike.

<sup>(5)</sup> Kivimaa, P. (2019.). *Building sustainability transitions* (Razvoj tranzicija prema održivosti). Dio serije seminara OECD-a: *Managing Environmental and Energy Transitions for Regions and Cities* (Upravljanje ekološkom i energetsom tranzicijom u regijama i gradovima). 1. seminar: *Managing the Transition to a Climate-Neutral Economy* (Upravljanje tranzicijom prema klimatski neutralnom gospodarstvu). 17. svibnja 2019., Pariz.

- » Zbog složenosti tranzicija i **potrebe za inovativnim pristupima** brojne inicijative osuđene su na neuspjeh. Stoga je važno osigurati prostor za eksperimentiranje (kao što je predloženo, primjerice, u okviru Europske urbane inicijative).
- » Važno je **izbjeci ovisnost**, tj. razvoj tehnologija, postupaka, infrastruktura i sl. koji će onemogućiti tranzicije prema održivosti ili znatno povećati njihove troškove. Postupno ukidanje neodrživih tehnologija, proizvoda, praksi i normi jednako je važno kao i ulaganje u održiva rješenja. Usmjeravanje potrošnje u okviru kohezijske politike na transformacijske tehnologije i rješenja te izbjegavanje potrošnje na one neodržive, može pozitivno utjecati na procese njihova postupnog uvođenja, odnosno, ukidanja.
- » Pojedine države ne mogu provesti tranziciju bez **šireg uključivanja dionika**. Potrebno je raditi na svim razinama vlasti i teritorijalnim razinama te u svim područjima politika i sektorskim okvirima. Kohezijska politika mora biti korisna dionicima koji mogu podupirati tranzicije, kako izgradnjom kapaciteta, tako i podržavanjem relevantnih projekata i inicijativa. Umjesto uključivanja reprezentativne skupine dionika, naglasak bi trebao biti na potencijalu pojedinih aktera da pozitivno pridonese tranzicijama.
- » Možda će biti potrebno **posvetiti pozornost otpornosti na promjene** jer su tranzicije po definiciji remetilačke za određene aktere, kao što su skupine čiji interesi obuhvaćaju neodržive tehnologije i prakse. Financijskim sredstvima kohezijske politike može se ublažiti utjecaj obuhvaćenih mjera, pridonijeti izgradnji kapaciteta aktera koji sudjeluju u preobrazbi te poduprijeti inovacije i uvođenje održivih rješenja.
- » **Pravedna tranzicija** potrebna je da bi se osiguralo da tranzicija ne preoptereći određene skupine ili područja. U ostvarenju tog cilja mogu pomoći mehanizam za pravednu tranziciju i Fond za pravednu tranziciju.

## Načela dobre prakse

1. Potreban je pregled **postojeće kombinacije politika** koja omogućuje, odnosno, onemogućuje tranzicije prema održivosti. Procjena bi trebala obuhvatiti sva tri glavna procesa tranzicija prema održivosti (inovacije, postupno uvođenje i postupno ukidanje te pravedna tranzicija) i s njima povezane instrumente politike (instrumenti politike koji potiču inovacije, instrumenti ekološke i sektorske politike koji pridonose uvođenju novih tehnologija i rješenja i izbjegavanju ovisnosti te instrumenti politike za pravednu tranziciju; vidjeti i poglavlja 5.–7.).

Potrebno je razmotriti sljedeća pitanja:

- a. Koje su dalekosežnije promjene potrebne u društveno-ekonomskim i tehnološkim sustavima da bi se poduprle tranzicije prema održivosti?
- b. Koje od tih promjena treba provesti u programskom razdoblju?
- c. Koji su akteri odgovorni za provođenje tih promjena i kako se njihovo ponašanje treba promijeniti?
- d. Koje se politike mogu provesti da bi se promijenilo ponašanje tih aktera?
- e. Kako se može smanjiti otpornost na promjene?

2. Postojeću kombinaciju politika treba procijeniti s obzirom na moguće prepreke tranzicijama prema održivosti.

- a. Koja rješenja treba uvesti u skladu sa strategijama i akcijskim planovima za tranzicije prema održivosti?
- b. Jesu li dostupna nova rješenja koja će zamijeniti postojeća neodrživa rješenja ili je potrebna potpora za inovacije?
- c. Jesu li održiva rješenja prisutna u odgovarajućem opsegu ili su potrebne politike za njihovo uvođenje?
- d. Podupiru li se postojeće tehnologije i rješenja štetnim subvencijama? Stvaraju li nužni socijalni, gospodarski, kulturni, mrežni i infrastrukturni elementi ovisnost davanjem prednosti postojećim rješenjima? Koje su mjere potrebne za izjednačavanje uvjeta između novih održivih i postojećih neodrživih rješenja?
- e. Jesu li utvrđene politike za ublažavanje potencijalnih negativnih socijalnih učinaka i osiguravanje pravedne tranzicije?

3. Potrebno je utvrditi **ulogu financiranja kohezijske politike u kombinaciji politika** radi provedbe tranzicija prema održivosti. Treba postaviti niz pitanja da bi se utvrdilo koju ulogu može imati kohezijska politika:

- a. Je li potrebno javno financiranje za postizanje željenog ishoda?
- b. Ako je potrebno javno financiranje, je li potrebna potpora iz kohezijske politike ili su dostupni i dostatni drugi instrumenti financiranja?
- c. Koji oblik treba imati potpora iz kohezijske politike?
- d. Koji ekološki kriteriji trebaju biti ispunjeni?
- e. Što bi trebalo učiniti na nacionalnoj razini, a što na regionalnoj ili lokalnoj razini? Mogu li se određene aktivnosti bolje provesti uz transnacionalnu ili prekograničnu suradnju?




4. Potrebno je uvesti postupke i institucije za promicanje **fleksibilnog upravljanja i učenja o politikama** da bi se dublja razmatranja ugradila u proces, čiji je ishod u osnovi teško predvidjeti. To uključuje primjenu kanala za povratne informacije da bi se osiguralo učenje i, po potrebi, prilagođavanje nakon izvlačenja pouka iz provedbe.

## 5. Potpora inovacijama


Tranzicije postaju izvedive kad se na raspolaganje stave alternativna rješenja za održivu budućnost. Zbog toga je pružanje potpore inovacijama ključno za tranziciju prema klimatski neutralnom i kružnom gospodarstvu.

Kao što je prethodno objašnjeno, da bi se riješili sustavni ekološki problemi, rješenja moraju znatno odstupati od postojećih tehnologija i praksi. Stoga treba ozbiljno razmotriti radikalne inovacije. To može uključivati tehnološke inovacije, socijalne inovacije, inovacije u području poslovnih modela i inovacije u području politike, kao što je prikazano u tablici u nastavku.

### Primjeri inovacija za tranzicije prema održivosti <sup>(6)</sup>

Područje	Glavni cilj	Primjeri
 <p>Tehnološke inovacije</p>	<p>razvijanje novih proizvoda i procesa i uvođenje velikih tehnoloških promjena proizvoda i procesa</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>» mobilnost: električna vozila na baterijski pogon, električni bicikli, alternativna goriva, autonomna vozila</li> <li>» hrana: permakultura, poljoprivreda bez obrade zemlje, mesni i mliječni proizvodi na bazi bilja, genetske modifikacije</li> <li>» energetika: električna energija iz obnovljivih izvora, dizalice topline, pasivne kuće, adaptacije cijelih kuća, pametna brojila</li> <li>» međusektorske tehnološke inovacije koje uključuju npr. digitalne tehnologije (umjetna inteligencija, velika količina podataka i internet stvari)</li> </ul>
 <p>Socijalne inovacije</p>	<p>identificiranje novih društvenih praksi kojima je cilj ispuniti socijalne potrebe na drukčiji način od postojećih rješenja</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>» mobilnost: dijeljenje automobila, promjena načina prijevoza, telekonferencije, rad na daljinu, internetska maloprodaja</li> <li>» hrana: alternativne prehrambene mreže, ekološka hrana, promjena prehrane, urbana poljoprivreda, vijeća za hranu</li> <li>» energetika: decentralizirana proizvodnja energije (proizvođači potrošači, tj. <i>prosumers</i>), energija zajednice, energetske kafići</li> <li>» međusektorske socijalne inovacije na razini društva koje uključuju energetske demokracije, ekonomiju dijeljenja, ekonomiju popravaka, lokalizam i nabavu iz mnoštva (engl. <i>crowdsourcing</i>)</li> </ul>
 <p>Inovacije u području poslovnih modela</p>	<p>izmjene pretpostavki vrijednosti organizacija i njihova temeljnog operativnog modela promjenom logike prema kojoj pojedina organizacija stvara, isporučuje i ostvaruje vrijednost u gospodarskom, socijalnom, kulturnom ili drugom kontekstu</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>» mobilnost: usluge mobilnosti, dijeljenje automobila, prerada vozila, dijeljenje bicikala</li> <li>» hrana: alternativne prehrambene mreže, ekološka hrana</li> <li>» energetika: poduzeća za energetske usluge, pričuvni kapacitet, opskrba električnom energijom povezivanjem vozila s mrežom</li> <li>» međusektorske digitalne inovacije koje vode do novih poslovnih modela, inovacije u financijama (financijska tehnologija) koje uključuju razne oblike skupnog financiranja (engl. <i>crowdfunding</i>), kao što su uzajamno kreditiranje, skupno financiranje utemeljeno na donacijama i dionice zajednice</li> </ul>

<sup>(6)</sup> Vidjeti [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/en/information/publications/reports/2020/report-on-a-toolkit-for-national-and-regional-decision-makers-supporting-sustainability-transitions-under-the-european-green-deal-with-cohesion-policy](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2020/report-on-a-toolkit-for-national-and-regional-decision-makers-supporting-sustainability-transitions-under-the-european-green-deal-with-cohesion-policy).

Područje	Glavni cilj	Primjeri
Inovacije u području politike 	novi procesi, alati i prakse koji služe za oblikovanje, razvoj i provedbu politika koje dovode do boljih rješenja složenih problema	» sustavno razmišljanje, strateško predviđanje, usmjerenost na bihevioralne spoznaje, eksperimentalna izrada, digitalno omogućen pristup, prihvaćanje složenosti, usmjerenost na građane i oblikovanje novih saveza, naglasak na učincima

Sa stajališta tranzicija prema održivosti, inovacije su jedan od elemenata koji pridonosi preobrazbi. Međutim, budući da su regije izvorišta novih rješenja (vidjeti 2. poglavlje), inovacije bi se trebale nadovezivati i na regionalni potencijal i razvojne potrebe. U kontekstu kohezijske politike, istraživačke i inovacijske strategije za pametnu specijalizaciju (RIS3) i dalje će služiti kao okvir za financiranje inovacijskih aktivnosti u okviru cilja politike br. 1 te imati važnu ulogu u pronalaženju inovativnih rješenja za društvene izazove povezane sa zelenom tranzicijom.

U novim područjima djelovanja tvorci politika trebaju osigurati da zaštićene niše budu dostupne ne samo postojećim, već i novim sudionicima, poduzetnicima i perifernim akterima. Zaštita niša od glavnih pritisaka u pogledu gospodarstva, infrastrukture i potrošačkih sklonosti te drugih selekcijskih pritisaka može uključivati zaštitu, poticanje i potpomaganje.

- » Zaštita inovacija uključuje obranu od glavnih pritisaka u pogledu gospodarstva, infrastrukture i potrošačkih sklonosti te drugih selekcijskih pritisaka. Regije i gradovi mogli bi osigurati zaštićene „prostore” u kojima se mogu odvijati eksperimenti, kao što su inicijative gradova u tranziciji i zelenih klastera.
- » Poticanje uključuje pomaganje u procesima učenja, artikuliranje očekivanja i podupiranje procesa umrežavanja da bi se podržao razvoj revolucionarnih inovacija.
- » Potpomaganje je promjena uobičajenih okruženja za selekciju, što ih čini pogodnijima za ciljane inovacije. To uključuje tvorce politika koji imaju dovoljno utjecaja da stvore prostor za nove sudionike na moguću štetu aktera postojećeg režima.

Eksperimentiranje je ključno za inovacije zbog toga što je uspjeh inovacijskog procesa neizvjestan i jer se ne mogu predvidjeti svi ishodi radikalnih inovacija.

## Načela dobre prakse

1. Pri razvoju strategije RIS3 treba razmotriti potrebe za inovacijama radi **preobrazbe**:

- a. analiza regionalnog konteksta i inovacijskog potencijala: identificiranje rješenja ključnih za omogućavanje ili ubravanje tranzicije svakog ključnog sustava, a koji su u skladu s regionalnim inovacijskim potencijalima
- b. razvijanje zajedničke vizije za budućnost regije utvrđivanjem zajedničkih prioriteta za preobrazbu, u skladu s vizijama i strategijama
- c. utvrđivanje procesa i načina upravljanja za RIS3, osiguravanje sudjelovanja i odgovornosti stavljanjem na raspolaganje zaštićenih niša:
  - i. zaštita inovacija od glavnih pritisaka u pogledu gospodarstva, infrastrukture i potrošačkih sklonosti stvaranjem zaštićenih prostora u gradovima i regijama

ii. poticanje inovacija pomaganjem u procesima učenja, artikuliranjem očekivanja i podupiranjem procesa umrežavanja

iii. potpomaganje inovacija preoblikovanjem pravila sudjelovanja i reforma institucija koje utječu na najvažnije kriterije uspješnosti

d. identificiranje inovacijskih prioriteta u skladu s planom tranzicije na razini sustava za sve ciljeve, procjenom najboljih opcija, predviđanjem njihovih učinaka i njihovim rangiranjem u skladu s time

e. definiranje usklađene kombinacije politika, plana djelovanja i akcijskog plana.

2. Tijekom provedbe strategije RIS3 mora se osigurati **eksperimentiranje** (ispitivanje tehničke uspješnosti, tržišta, sklonosti potrošača i društvenog prihvaćanja, provjeravanje i učenje), zajedno s „otvorenim inovacijama” koje su usmjerene ne samo na poduzeća, akademsku zajednicu i industriju, već obuhvaćaju i korisnike, civilno društvo, zajednice i druge aktore kao aktivne sudionike.



## 6. Potpora uvođenju i postupnom ukidanju rješenja

Da bi inovativna rješenja postala općeprihvaćena i da bi zamijenila postojeća neodrživa rješenja u većoj mjeri, potrebno je njihovo postupno proširivanje.

Uvođenje novih tehnologija i praksi zahtijeva upotrebu kombinacije instrumenata politike kojima se prednost daje održivim rješenjima i uklanjaju se sustavne prednosti koje imaju postojeće tehnologije. Mnogi od tih instrumenata politike, međutim, nisu u rukama upravljačkih tijela. Kohezijska politika treba dopunjavati druge instrumente politike i treba je primjenjivati kad drugi instrumenti politike nisu dostupni ili dostatni za postizanje željenih ishoda. Zbog važnosti ove šire kombinacije politika, potrebna je uska suradnja državnih institucija da bi se osiguralo učinkovito i djelotvorno iskorištavanje financijskih sredstava EU-a.

Među sustavne prednosti postojećih tehnologija ubrajaju se ekološki štetne subvencije. Njihovo postupno ukidanje sastoji se od isključivanja iz financiranja EU-a onih djelovanja koja podupiru *status quo* i dovode do rizika ovisnosti. Uz to, postupak postupnog ukidanja zahtijeva procjenu širih socijalnih, gospodarskih, kulturnih, mrežnih, infrastrukturnih i regulatornih elemenata koji kočće uvođenje novih tehnologija.

Osim koordinacije s drugim EU-ovim i nacionalnim izvorima, potreban je i značajan doprinos iz privatnog financiranja. Državne subvencije trebale bi biti dostupne samo u mjeri u kojoj se ostvaruje društvena korist. Financijske instrumente treba iskorištavati koliko je to moguće. Za nove je tehnologije neophodna uloga instrumenata za smanjenje rizika.

Međutim, javno financiranje za njihovo uvođenje postaje još važnije kad se uzme u obzir gospodarska kriza koju je uzrokovala pandemija bolesti COVID-19 jer je vjerojatno da će privatno financiranje biti manje dostupno. Cilj europskog plana oporavka jest osigurati da zelena ulaganja potiču gospodarski oporavak, osiguravaju nova radna mjesta i potiču gospodarski rast. Dodatna financijska sredstva mogu biti dostupna na nacionalnoj razini kao rezultat suspenzije proračunskih pravila EU-a. U energetske sektoru niske cijene fosilnih goriva koje proizlaze iz krize onemogućuju konkurentnost obnovljive energije i profitabilnost mjera energetske učinkovitosti, što dodatno ističe važnost uloge javnog financiranja u poticanju tih tehnologija.

### Načela dobre prakse

1. razvijanje odgovarajućih okvira politike za otklanjanje nefinancijskih prepreka ulaganju u održiva rješenja (npr. informacijske prepreke, infrastrukturne prepreke, štetne subvencije za postojeća rješenja, pravila pristupa tržištu itd.) za svaki opskrbeni sustav (npr. prehrana, promet, energetika)
2. razvijanje odgovarajućih nacionalnih instrumenata za otklanjanje financijskih prepreka uvođenju održivih rješenja (npr. visoki troškovi ulaganja, visok rizik itd.) za relevantne opskrbenne sustave
3. utvrđivanje nedostataka u financiranju potrebnom za postizanje ciljeva u pogledu niskih emisija ugljika, kružnog gospodarstva i biološke raznolikosti za svaki opskrbeni sustav
4. utvrđivanje i razvijanje odgovarajućih načina financiranja za otklanjanje nedostataka pomoću fondova kohezijske politike, uzimajući u obzir tehnološku zrelost i potencijal za stvaranje prihoda ili smanjenje troškova.

## 7. Potpora pravednoj tranziciji

Pravedna tranzicija odnosi se na ideju da proces tranzicije prema zelenijem gospodarstvu mora uključivati sve dionike i da svi oni moraju snositi neizbježne troškove zapošljavanja i socijalne troškove tranzicije. Tranzicija prema klimatski neutralnom i kružnom gospodarstvu u kontekstu europskog zelenog plana može biti uspješna samo ako sve regije imaju koristi od preobrazbe i ako se nikoga ne zapostavi. Kriza izazvana pandemijom bolesti COVID-19 samo će pogoršati probleme koje donosi pravedna tranzicija i stoga kohezijska politika može biti od presudne važnosti.

Komisija je predložila mehanizam za pravednu tranziciju, uključujući Fond za pravednu tranziciju, putem kojih će biti pružana ciljana pomoć regijama koje su najviše pogođene tranzicijom i koja je usmjerena na gospodarsku diversifikaciju i prekvalifikacije. No, širi koncept pravedne i poštene tranzicije treba integrirati i u izradu programa u okviru drugih fondova kohezijske politike, među ostalim, u inovacije i uvođenje novih rješenja. Instrumenti politike za pravednu tranziciju mogu obuhvaćati instrumente industrijske politike (npr. potporu razvoju novih poslovnih modela i potporu diversifikaciji djelatnosti), opsežne i kreativne programe prilagodbe radne snage (npr. prekvalifikacije) i snažnu socijalnu zaštitu ili „sigurnosne mreže”.

Financiranje kohezijske politike mora biti usmjereno prema teritorijalnim planovima za pravednu tranziciju (TPPT), koji su potrebni za pristup potpori iz Fonda za pravednu tranziciju. Financiranje se mora usmjeriti na regije na koje tranzicija negativno utječe i na integrirani razvoj tih regija, među ostalim, financiranjem prekvalifikacija i intervencija na tržištu rada, lokalnim ulaganjima u sektore i tehnologije s niskougličnim rastom, istraživačkim i inovacijskim strategijama, lokalnim planovima gospodarske diversifikacije, ciljanim infrastrukturnim ulaganjima i rekultivacijom lokalnih okruženja.

Koncept pravedne tranzicije u širem smislu treba integrirati u sve tranzicijske aktivnosti, među ostalim, u inovacije i uvođenje novih rješenja. Na primjer, povećana ulaganja u obnovljivu energiju mogu obuhvaćati manje projekte u vlasništvu zajednice, što utječe na raspodjelu koristi u odnosu na te zajednice.

### Načela dobre prakse

Postupak izrade TPPT-a prikladan je mehanizam za povezivanje različitih elemenata cjelokupnog okvira politike u jedan usklađen pristup. Koraci u razvoju TPPT-a za klimatski neutralno gospodarstvo jesu sljedeći:

1. Utvrđivanje područja na koja proces tranzicije najviše negativno utječe na temelju nacionalnog energetskeg i klimatskog plana, dugoročne strategije ili drugih relevantnih strateških dokumenata koji su povezani s, primjerice, biološkom raznolikošću ili kružnim gospodarstvom. Ta područja mogu biti gradovi, regije, ali i cijele države članice u slučaju učinaka koji nisu teritorijalno diferencirani. Fokus kohezijske politike tada je na regijama.
2. Procjenjivanje izazova tranzicije na temelju socijalnog, gospodarskog i ekološkog utjecaja tranzicije prema klimatski neutralnom, zelenom i kružnom gospodarstvu. Utvrđivanje broja pogođenih i izgubljenih radnih mjesta, kao i drugih socijalnih učinaka, razvojnih potreba i ciljeva povezanih s preobrazbom do kojih dovodi npr. prekid djelatnosti s intenzivnim emisijama stakleničkih plinova na tim područjima.
3. Razvijanje strategije tranzicije, usklađene s drugim nacionalnim, regionalnim ili teritorijalnim vizijama, strategijama i planovima, uzimajući u obzir regionalni potencijal i megatrendove.

4. Utvrđivanje potrebnih alata politike za provedbu pravedne tranzicije, uključujući integraciju aspekata pravedne tranzicije u sve relevantne politike.
5. Utvrđivanje potreba za financiranjem, uključujući potporu iz Fonda za pravednu tranziciju i mehanizma za pravednu tranziciju, EFRR-a, Kohezijskog fonda i nacionalnih instrumenata financiranja, kao i financiranje iz privatnog sektora, za ublažavanje socijalnih, gospodarskih i ekoloških utjecaja koji ne mogu biti ublaženi drugim instrumentima.
6. Razvijanje akcijskog plana za provedbu strategije te definiranje zadataka i rokova.
7. Utvrđivanje potreba za upravljanjem, uključujući praćenje i ocjenjivanje i odgovorna tijela.

## 8. Teritorijalni pristupi

Regije i područja unutar regija razlikuju se s obzirom na gospodarske, socijalne i ekološke polazišne točke. Regije se međusobno razlikuju i u pogledu izazova i potencijala lokalnog razvoja, pa će na njih tranzicije različito utjecati i same će morati provesti potporu na različite načine.

Upravljačka tijela trebaju usmjeravati regionalne i lokalne tranzicije, ali istodobno i osigurati dovoljnu fleksibilnost da bi se u obzir uzele lokalne i regionalne posebnosti. Integrirane teritorijalne strategije posebno su važne za postizanje tranzicija prema održivosti na lokalnoj razini jer imaju strateški i participativan pristup, pružaju intervencije na integriran način i oslanjaju se na lokalne spoznaje i kapacitete.

Gradovi, funkcionalna urbano-ruralna područja i osobito ruralna područja i rudarske regije zahtijevaju specifične pristupe koje može ponuditi kohezijska politika.

**Urbana područja** središta su ljudskih i gospodarskih aktivnosti. Ona su i nesrazmjerno mjesta pozitivnih učinaka globalizacije, kao što je doseljavanje visokokvalificiranih radnika, iako mogu osjetiti i njezine negativne posljedice ako ne uspiju iskoristiti globalne trendove. Pobjednici u svijetu koji je sve više multipolaran uglavnom su gradovi, ali nisu svi gradovi jednako uspješni. Istodobno se u gradovima koncentriraju i negativni utjecaji na okoliš (uključujući prometne gužve, onečišćenje i visok pritisak na prirodne resurse), što je snažan poticaj za tranzicije prema održivosti. Zbog toga su gradovi često predmet istraživanja u tom području te su dostupni brojni priručnici i dokumenti sa smjernicama za provođenje tranzicija urbanih područja prema održivosti. Konkretno, novi instrument kohezijske politike, Europska urbana inicijativa, bit će važan mehanizam za pružanje potpore provedbi tranzicija prema održivosti zbog usmjerenosti na urbane inovacije i eksperimentiranje, kao i na izgradnju kapaciteta i znanja te razmjenu za poboljšane urbane politike.

**Ruralna područja** često se suočavaju s višestrukim izazovima starenja stanovništva (a ponekad i smanjenja broja stanovnika), slabijih gospodarskih rezultata, niže razine ljudskih resursa, ograničenog pristupa određenim tržištima ili uslugama i više stope siromaštva. Pandemija bolesti COVID-19 na specifičan način utječe na poljoprivrednike, poduzeća i zajednice u ruralnim područjima. Ruralna područja ipak mogu utvrditi vlastite, lokalizirane putove tranzicije koji se temelje na lokalnim prednostima, kao što je visok udio bioindustrijskih sektora i usluga ekosustava. Uz to, određeni participativni pristupi i pristupi utemeljeni na zajednici imaju znatan potencijal u ruralnim područjima zbog većeg udjela osobnih veza. To može pomoći u tome da se tranzicije u ruralnim područjima ne smatraju izvana nametnutima, već da se temelje na lokalnim inicijativama i lokaliziranim razvojnim konceptima i potencijalima.

Stoga interakciju ruralnih i urbanih područja treba uzeti u obzir pri tranzicijama s naglaskom na funkcionalna područja jer su ruralna i urbana područja gospodarski, socijalno i ekološki povezani prostori. S jedne strane, ruralna područja često osjećaju negativne vanjske utjecaje potražnje urbanih područja, koja je izvan njihove kontrole. S druge strane, ruralna područja neophodna su za funkcioniranje urbanih područja. Urbana područja ovise o ruralnim područjima da bi ispunila svoje potrebe za uslugama ekosustava, među ostalim, u pogledu hrane, vode, energije, sirovina itd.

Posebni teritoriji kao što su **rudarske regije** u prvim su redovima kad je riječ o tranziciji prema klimatski neutralnom gospodarstvu u EU-u jer su to regije u kojima će se prvo osjetiti njezini potencijalno negativni socijalni i gospodarski učinci, uključujući potencijalni gubitak radnih mjesta u rudarskim djelatnostima i silaznim sektorima. Napuštanje ugljena, planirano ili uslijed rasta cijena ugljika, prvi je veliki test dimenzije postupnog ukidanja u okviru tranzicija prema održivosti u Europi. Sposobnost sagledavanja različitih interesa u kontekstu tranzicija u rudarskim regijama i pridobivanje dionika da podrže promjene, ili da im se u najmanju ruku ne usprotive, poslužiti će kao referentna točka za buduća postupna ukidanja u okviru tranzicija prema održivosti. Postupno ukidanje ugljena predstavlja i nacionalni

izazov koji se odnosi na dekarbonizaciju, energetska sigurnost i cijene energije, kao i regionalni izazov koji se odnosi na zapošljavanje, ekonomski opstanak stanovništva i gospodarsko restrukturiranje. EU je uvidio važnost ovog izazova i podupire tranzicije u okviru Platforme za regije s intenzivnom potrošnjom ugljena i visokim emisijama ugljika te šire preko Fonda za pravednu tranziciju.

Suradnja može biti presudna u podupiranju tranzicija prema održivosti te može omogućiti zajedničko rješavanje mnogih problema i donijeti zajedničku korist od ponuđenih prilika. Kao sastavni dio kohezijske politike, Interreg i makroregionalne strategije EU-a čine okvir za provedbu zajedničkih aktivnosti i razmjene politika među nacionalnim, regionalnim i lokalnim dionicima iz različitih država članica, kao i susjednih zemalja.

## 9. Uključivanje održivosti u programe i projekte

Posljednja dimenzija ovog priručnika usmjerena je na horizontalnu integraciju pitanja zaštite okoliša u ulaganja u okviru kohezijske politike, uključujući ona koja nisu posebno obrađena u prethodnim poglavljima. Da bi se pojačala potpora tranzicijama prema održivosti, razmatranja koja se odnose na klimatske promjene, iskorištavanje resursa i biološku raznolikost trebaju se uzimati u obzir u svim fazama i na svim razinama provedbe kohezijske politike te u programima i projektima.

Takav je pristup u skladu s načelom održivog razvoja, temeljnim ciljem Ugovorâ EU-a, koji je već istaknut u kohezijskoj politici za razdoblje 2014.–2020., kao i s novijim načelom „nenanošenja štete” iz europskog zelenog plana.

Važni instrumenti za poboljšanje okolišne učinkovitosti kohezijske politike uključuju osiguravanje namjenskih sredstava i praćenje potrošnje za borbu protiv klimatskih promjena, izgradnju otpornosti infrastrukture na klimatske promjene, kriterije za odabir i isključivanje projekata, praćenje ishoda i rezultata povezanih s okolišem te partnerstvo i tehničku pomoć.

Upravljačka tijela mogu premašiti regulatorne zahtjeve i težiti ambicioznijim ciljevima u pogledu integracije održivosti. To može pridonijeti izbjegavanju negativnih učinaka, među ostalim za ulaganja koja nisu prvenstveno usmjerena na inovacije, postupno uvođenje održivih alternativa ili rekonfiguraciju, što je bila središnja tema prethodnih dijelova ovog priručnika.

### Načela dobre prakse

#### Dodatno financiranje za zaštitu okoliša i borbu protiv klimatskih promjena:

- ispunjavanje i premašivanje ciljeva tematske koncentracije
- ispunjavanje i premašivanje ciljeva osiguravanja namjenskih sredstava za PO2
- upotreba zelene javne nabave.

#### Ograničavanje negativnih utjecaja financiranja na okoliš:

- strateška procjena utjecaja programâ na okoliš
- procjena utjecaja na okoliš svih projekata s potencijalno negativnim učincima
- poštovanje ekološke hijerarhije u postupku planiranja i u pozivima za projekte
- primjena mjera zaštite klime i biološke raznolikosti na projekte putem kriterija odabira
- ograničavanje ili izbjegavanje potrošnje na ekološki štetne opcije kad su dostupne alternative primjenom negativnih popisa za ulaganja koja su isključena iz financiranja
- primjena alata za procjenu neto učinka programâ (npr. NECATER ili CO2MPARE) i kompenzacija za negativne učinke
- integriranje okolišnih pitanja u kriterije odabira projekata.

#### Partnerstva i institucije:

- uključivanje partnera iz područja zaštite okoliša, kao i nositelja promjena, pobornika promjena i posrednika u pripremu i provedbu programâ
- pružanje tehničke pomoći partnerima iz područja zaštite okoliša i socijalnim partnerima
- uspostavljanje namjenskih institucija za pomoć u provedbi ekološki prihvatljivog programa i razvoju projekata (npr. za provedbu procjene utjecaja na okoliš i strateške procjene okoliša, razvijanje kriterija za odabir projekata itd.).



### **Praćenje utjecaja na okoliš i programskog doprinosa tranzicijama prema održivosti:**

- procjena pozitivnih utjecaja intervencija na okoliš u području okoliša i klime (PO2)
- procjena negativnih utjecaja intervencija na okoliš
- procjena programskog doprinosa tranzicijama prema održivosti na temelju relevantnih pokazatelja
- primjena fleksibilnih i iterativnih planova evaluacije, osiguravanje utemeljenog donošenja odluka i primjena fleksibilnog upravljanja.

## 10. Ukratko: program za preobrazbu prilagođen različitim polazišnim točkama

### **Ključna načela za prenošenje europskog zelenog plana u buduće programe kohezijske politike:**

- > razvijanje vizije za održivu budućnost i formuliranje planova
- > uspostavljanje sustava proaktivnog upravljanja za upravljanje tranzicijom
- > podupiranje inovacija za razvoj održivih rješenja
- > podupiranje primjene inovacija i postupnog ukidanja neodrživih praksi
- > osiguravanje pravedne tranzicije da bi preobrazba koristila svima
- > primjena specifičnih teritorijalnih pristupa (npr. gradovi, ruralna područja, rudarske regije)
- > uključivanje održivosti u programe i projekte.

## Kontakt s EU-om

### Osobno

U cijeloj Europskoj uniji postoje stotine informacijskih centara *Europe Direct*. Adresu najbližeg centra možete pronaći na: [https://europa.eu/european-union/contact\\_hr](https://europa.eu/european-union/contact_hr)

### Telefonom ili e-poštom

*Europe Direct* je služba koja odgovara na vaša pitanja o Europskoj uniji. Možete im se obratiti:

- na besplatni telefonski broj: 00 800 6 7 8 9 10 11 (neki operateri naplaćuju te pozive),
- na broj: +32 22999696 ili
- e-poštom preko: [https://europa.eu/european-union/contact\\_hr](https://europa.eu/european-union/contact_hr)

## Traženje informacija o EU-u

### Na internetu

Informacije o Europskoj uniji na svim službenim jezicima EU-a dostupne su na internetskim stranicama Europa: [https://europa.eu/european-union/index\\_hr](https://europa.eu/european-union/index_hr)

### Publikacije EU-a

Besplatne publikacije EU-a i publikacije EU-a koje se plaćaju možete preuzeti ili naručiti preko internetske stranice: <https://op.europa.eu/hr/publications>. Za više primjeraka besplatnih publikacija obratite se službi *Europe Direct* ili najbližemu informacijskom centru (vidjeti [https://europa.eu/european-union/contact\\_hr](https://europa.eu/european-union/contact_hr)).

### Zakonodavstvo EU-a i povezani dokumenti

Za pristup pravnim informacijama iz EU-a, uključujući cjelokupno zakonodavstvo EU-a od 1952. na svim službenim jezičnim verzijama, posjetite internetske stranice EUR-Lexa: <http://eur-lex.europa.eu>

### Otvoreni podatci iz EU-a

Portal otvorenih podataka EU-a (<http://data.europa.eu/euodp/hr>) omogućuje pristup podatkovnim zbirkama iz EU-a. Podatci se mogu besplatno preuzimati i ponovno uporabiti u komercijalne i nekomercijalne svrhe.



Ured za publikacije  
Europske unije